

3 mei 1930 **HORST. - Oudheidkundige vondst.**

- Bij het graafwerk van het in aanbouw zijnde woonhuis van dhr. Hoex, te America, werd een steenen voorwerp gevonden in den vorm van een beitel of bijl. Dergelijke voorwerpen, vermoedelijk afkomstig uit het steenen tijdperk, werden hier meermalen bij het graven in de peel aangetroffen.

1 januari 1931 AANWINSTEN VOOR HET MUSEUM.

Onder No. 936 nog te vermelden een Gallo-Germaansche urn en een steenen bijl gevonden te Hunsel. Verkregen door tusschenkomst van den heer Willekens te Ell.

28 januari 1931 Helmmasker, ruitershelm, zilveren schaal uit de Waal bij Nijmegen

28 januari 1931 EEN SCHAT UIT DEN RIJN.

Voordracht van dr. J.H. Holwerda over het legaat Gildemeester.

Gisteravond heeft dr. J. H. Holwerda, directeur van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, een voordracht gehouden over "Een schat uit den Rijn en het legaat Gildemeester".

In April 1895 werd uit den Rijn niet ver van het kasteel Doorwerth bij het baggeren van grind een zeer groot aantal Romeinsche voorwerpen te voorschijn gebracht van buitengewone kunstwaarde. Eerst een paar maanden later kreeg het Rijksmuseum van Oudheden hiervan bericht, toen deze schat reeds aan den toenmaals zeer bekenden antiquair Grandjean te Nijmegen was verkocht. Bij onderzoek bleek het grootste deel reeds in handen van een derden persoon te zijn overgegaan, namelijk in die van den heer P. A. Gildemeester te Amsterdam, die op zijn vele reizen als kunstschilder door ons land en ook door het buitenland ondernomen in zijn groote belangstelling in al het schoons hetwelk de oudheid ons had achtergelaten in allerlei richting een verzameling bijeen had gebracht.

Niettegenstaande dit was hij echter dadelijk bereid zijn bezit op zeer billijke voorwaarden aan het Rijk over te doen, omdat hij, gelijk hij in een nog bewaarden brief schreef, deze vooral gekocht had om verspreiding naar het buitenland te voorkomen en deze vondst feitelijk te mooi was om in een particuliere verzameling te worden weggesloten. Toen het er, na lang beraad bij de regeering, eindelijk toe zou komen deze zaken aan te koopen, bleek men echter zoo zuinig, dat het zelfs niet mogelijk was de billijke eischen van den heer Gildemeester te bevredigen en alleen, maar het restje van de vondst, hetwelk nog bij den heer Grandjean was, werd verworven. Zoo verdween deze schitterende vondst voor den tijd van ruim dertig jaar uit onze oogen. Ongeveer vijf jaar geleden werd de heer Gildemeester bereid gevonden er een gedeelte van als bruikleen aan het Rijksmuseum van Oudheden af te staan en bij zijn overlijden in Februari van verleden jaar bleek dat hij, zijn principe getrouw om dezen schat voor ons land te bewaren, deze Rijnvondst met alles wat hij nog meer op het gebied van oudheden bezat, aan dit Museum had vermaakt. Die Rijnvondst dan bestaat in de eerste plaats uit een zeer groot aantal ronde sierplaten, die aan de achterzijde door middel van stroppen en lussen aan lederen riemen bevestigd zijn geweest. Deze platen zelf zijn van zwaar verzilverd brons, waarin allerlei fijne bladornamenten zijn geciseleerd. Aan den vorm en de versiering laat zich nagaan, dat het vijf verschillende stellen van hangversierselen moeten zijn geweest, twee volkomen gelijk aan elkaar, een derde nauw met deze beiden verwant en twee andere zeer verschillende, van minder zorgvuldigen arbeid. De beteekenis van deze aan riemen bevestigde sierplaten wordt ons geheel duidelijk, wanneer we, op een groot aantal grafsteenen van ruiters in Germanië, hun paarden zien afgebeeld versierd en behangen met juist zulke versierselen. We hebben hier dus met versierselen van paardetuig te doen, de stroppen en lussen der lederen riemen zijn echter zeker niet zwaar genoeg om aan trekpaarden te denken of zelfs ook maar te meenen dat de teugels zelf er mee versierd waren. Blijkbaar is de versiering hier hoofdzaak. Van vijf verschillende paarden hebben we hier dus de versierselen. Maar behalve deze sierplaten is er ook nog een massa vierkante verzilverde platen gevonden, waarvan we eveneens de afbeelding op genoemde reliëfs aantreffen, namelijk als beslag van de breede riemen ter weerszijde aan de zadels. Ook deze vierkante plaatjes laten zich in groepen verdeelen naar verschillende criteriën en dan blijkt ook hier, dat ze tot vijf verschillende stellen gehoord hebben. Drie daarvan vertoonen eenzelfde versiering als de drie rijkste groepen van hangsieraden. Dit de inscripties op de genoemde grafsteenen waarop deze afbeeldingen voorkomen blijkt, dat het de paarden geweest moeten zijn van de alen-ruiterrij [ruiterij], d.w.z. van de ruiterij der Romeinsche bondgenooten gelijk ze in alae waren ingedeeld. Vreemd schijnt het dan echter, dat drie van die stellen versierselen onderling zóó gelijk zijn dat men haast wel aan één zelfden bezitter denken moet. En deze gedachte wordt op frappante wijze bevestigd door het feit, dat op twee van de drie stellen een inscriptietje voorkomt met denzelfden bezittersnaam M. Muttieni.

Hoe dit nu mogelijk is, dat van deze paarden der ruiterij er drie aan denzelfden

70 persoon behooren, wordt ons duidelijk door de mededeeling van een Romeinsch auteur, dat de commandanten der verschillende escadrons, de decuriones der turmae, er drie paarden op na hielden en dat we ook werkelijk een paar graf steenen van zulke officieren kennen waarop 3 paarden in plaats van één zijn afgebeeld. Ten slotte is er nog een zeer treffend argument aan te voeren. Onder de zeer weinige parallellen welke we in het buitenland voor onze vondst kunnen vinden is er één stel, in Xanthen
75 gevonden, hetwelk zeer gelijkt op onze mooiste stukken en waarop het inscriptietje staat "aan Plinius den praefect". Deze "hoofdman" der ruiters kan haast geen andere geweest zijn ais de bekende Plinius de oude, die bij de uitbarsting van den Vesuvius in 79 na Chr. is gedood en die in zijn jongere jaren als "praefectus" in Germanië moet hebben gediend, gelijk zijn neef in zijn "Brieven" vermeldt.
80 Versierselen als deze zijn dus werkelijk het eigendom geweest van hoofdofficieren der ruitery.

Wat nu de eigenlijke beteekenis van deze versierselen is geweest blijkt uit andere reliëfs waar ze niet slechts op zijn afgebeeld, doch ook door een inscriptie "phalerae" worden genoemd, d.w.z. de eergeschenken, de orden, die aan ruiters voor
85 betoonden moed worden uitgereikt.

Wat hier dus in den Rijn werd gevonden, zijn de eereversierselen geweest van drie paarden van den ruiterscommandant Muttienus en van twee minderen, welke dieren hier dus waarschijnlijk in den Rijn zijn omgekomen. Blijkens den stijl der voorwerpen en vooral ook wegens de bovengenoemde geheel analoge vondst van Plinius' sieraden moet
90 dit geschied zijn ruim omstreeks het midden van de 1e eeuw na Chr. Doch hoe komen dan hier die drie paarden van zulk een hoofdofficier met hun schitterende versierselen hier in deze rivier in het verre Germanië terecht, ver van elke Romeinsche nederzetting?

Deze vraag wordt nog gecompliceerder, als we verderopmerken, dat behalve deze
95 versierselen ook nog een rijke schat van het prachtigste bronzen vaatwerk, van allerlei mooie instrumenten enz. hier uit de diepte te voorschijn kwam. Hoe is zulk een massa van het mooiste huisraad te combineeren met die versierselen dezer rijpaarden? Een merkwaardig antwoord krijgen we hierop van een voorstelling op de reliëfs van de zuil van Trajanus, waar is afgebeeld het feit hoe de buit der Daciërs
100 naar den keizer wordt vervoerd in zakken op den rug gebonden van eenige rijpaarden; de buit op die reliëfs weergegeven bestaat uit juist zulke kannen, amphoren, pannen enz. als we hier, in werkelijkheid voor ons hebben. Klaarblijkelijk is een dergelijk buittransport, deze prachtig versierde paarden, dat kostbare vaatwerk enz. hier in de rivier verloren gegaan. Ook de vormen van dit vaatwerk, welke juist zoo in de bij de
105 uitbarsting van den Vesuvius verwoeste plaatsen als Pompeji en Boscoreale worden weergevonden en daardoor dus gedateerd worden in den tijd vóór 79 na Chr. bevestigen de dateering welke we reeds boven voor deze gebeurtenis in onzen Rijn hebben gevonden.

Is deze voorstelling juist en hebben we hier werkelijk zulk een oorlogsbuit voor ons, dan is deze afkomstig uit een Romeinsch castellum en wel uit een van de ruitery, uit een alae-castellum. Zulk een castellum moet dus door Germanen geplunderd zijn en de buit in allerijl door de rivier gevoerd. De boven genoemde dateering ruim voor het
110 jaar 79 maakt het meer dan waarschijnlijk, dat dan deze geschiedenis wel een episode uit den Batavenopstand moet zijn geweest; immers buiten deze is hier een dergelijke plundering omstreeks dezen tijd niet denkbaar. En zoo komen we vanzelf op het bekende verhaal van Tacitus hoe op het laatst van den Batavenopstand Civilis en de zijnen nog eens een aanval wagen op de verschillende castella van cohorten, alae en legioenen, hoe deze worden genomen en zelfs de praefectus alae wordt gedood; doch toen de Romeinsche veldheer Cerialis den zijnen te hulp kwam keerde de fortuna en werden de
115 Germanen over de rivier gedreven.

Deze schat uit den Rijn zou zeer wel toe te schrijven zijn aan deze plundersaars van dat Romeinsche alae-castellum zooals ze plotseling, ongetwijfeld met buit beladen, voor de Romeinen hebben moeten vluchten.

Deze schat is als 't ware de kern geweest waaromheen zich de collectie Gildemeester gevormd heeft. Met eenige woorden van dankbare hulde aan de nagedachtenis van den kunstzinnigen erflater werd de voordracht besloten.

Na afloop werden de toehoorders uitgenoodigd een eersten blik te slaan op de tentoonstelling van dit schitterende legaat, welke vanaf Woensdag 28 Januari voor het
120 publiek zal zijn geopend.

130 22 juni 1931 SCHATGRAVERS

[...] Een dergelijke vondst deed ongeveer 30 jaar geleden burgemeester Britz uit Dockscheid bij Maxweiler in den Eifel. Bij het ploegen stiet hij op een groote verzameling munten, zilveren en koperen muntstukken. De munten droegen o.a. de beeltenis van keizer Constantijn den Groote en de H. Helena. De vondst bevindt zich
135 thans in het provinciaal museum van Trier. De gevonden munten zijn waardevolle

getuigenissen van het verleden van het land.

1 november 1931 Bronzen zwaard in de Blakt bij Kronenberg

140

11 juni 1932 **GESCHIEDENIS VAN ASSELT**

[...] Toen de paters Trappisten der abdij van Achel onlangs een onderzoek begonnen naar de bezittingen, die gedurende de Fransche Revolutie voor hun klooster verloren gingen, in de hoop het oude altaar weer te kunnen reconstrueeren in zijn ouden vorm werden zij van Deurne naar Asselt verwezen. Zij vonden er het betreffend altaar niet meer, maar wel resten er van in het Museum, aan oude foto's erkenden zij het. De beschrijving die zij er van gaven en hadden kwam in alle details overeen met het oude altaar van Asselt, het schilderij dat er toe behoord had als retabel, vonden zij terug thans ingeraamd als kostbaar stuk.

145

150

Ofschoon de paters de noodige overtuigende bewijzen overlegden en het gaarne weer in hun bezit hadden, moesten zij toch wijken voor het Asseltsche argument, dat zijn rechten op dit stuk, als reeds lang verjaard, kon handhaven. Bij de onderhandelingen bleek verder, dat de mogelijkheid niet uitgesloten is, dat men in den Asseltschen Christus een werk van den vermaarden Titiaan (1477-1576) heeft te zien Deze toch onderhield met de Trappisten-orde te zijner tijd vriendschappelijke betrekkingen, en Achel kluis beweert uit rekeningen, dat het bewuste schilderij een stuk van den Italiaanschen meester geweest is.

155

20 oktober 1932 Bronzen zwaard aan de Horsterweg te Blerick

160

7 januari 1933 Urn uit den tijd van 200 jaar voor Christus. Arbeiders, werkzaam bij den wegeaanleg in werkverschaffing onder leiding van het staatsboschbeheer te Afferden in Noord-Limburg, hebben een nog geheel gave urn gevonden van zeldzame grootte, gevuld met beenderen. De urn is uit den tijd van circa 200 jaar voor Christus. Men heeft haar opgezonden naar het rijksmuseum van oudheden te Leiden.

165

[Andere urnen, die alle op 1 M. diepte werden aangetroffen, zijn stukgestooten.] Ook heeft men ter plaatse een kerkhof, vermoedelijk uit den tijd van de Romeinen, ontdekt.

170

21 april 1933 In de ruimten onder het dek, aan weerkanten van de geul voor den emmerketting, bevinden zich ruime verblijven voor machinist, molenbaas en dekpersoneel, en voor den controleur van rijkswaterstaat, die steeds aan boord moet zijn ter controle van de opgehaalde hoeveelheid specie.

175

23 mei 1933 BREDA De historische vondst
**Op een terrein, rijk aan sagen en legenden
BIJ DEN GOUDBERG.**

Omtrent de historische vondst bij de werkverschaffing op de Strijbeeksche heide, vernemen wij nader, dat de tot nu toe opgegraven urnen niet geheel onbeschadigd zijn. De stukken zijn echter compleet, zoodat de urnen weer in elkander kunnen worden gepast. In de minst onbeschadigde urn heeft men de overblijfselen gevonden van een kinderschedel en een deel van een bovenarmbeen.

180

Het terrein waar de urnen gevonden worden ligt in de onmiddellijke nabijheid van den historischen Goudsberg of Gouwberg, waarlangs volgens Prof. Holwerda (Nederlands vroegste geschiedenis bladz. 147) vermoedelijk de Romeinsche verbindingsweg van de Maas naar het Westen heeft geloopt. Reeds eerder heeft men van dien weg schaarsche overblijfselen gevonden, zooals bij Veldhoven, waar de Romeinsche wachtpost uit de tweede eeuw na Christus werd ontgraven, bij Alphen, waar een dergelijke vondst werd gedaan en bij Rijsbergen, waar het bekende altaar der godin Sandraudiga opgericht door "de verzorgers van den tempel" werd blootgelegd.

185

190

Dat de plek, waar het urnenveld zich bevindt in de historie een rol speelt bewijzen de vele sagen en legenden, die er omheengeweven zijn.

Vlak erbij b.v. ligt het Patersmoer, waarover van ouds de wonderlijkste geruchten de ronde doen. "Dit moer heeft geen bodem en kan met geen vaarboom gemeten worden" zegt de overlevering.

195

Ook de Goudberg zelve is rijk aan sagen.

Volgens de overlevering zouden hier groote schatten liggen, maar de schatgravers, die met maanlicht moeten graven, laten het goud liggen omdat in het nachtelijk duister "de brandende scheper" er ronddoelt.

200

Eens, toen de klinkerweg naar Turnhout neg een rul karrespoor was dwars door de eenzame heide, ging er 'n scheper (schaapherder) met zijn slikvork op zijn schouder achter zijn schapen. Hij had nog niet lang geloopt, toen hem een ruiter voorbij reed, die achter op zijn paard een kist met geld had gebonden. Door het schokken op

205 de hobbelige baan verloor hij de kist, doch hij merkte het zelf niet. Maar de scheper had het gezien en zoo gauw was de ruiter niet achter een boschje verdwenen, of hij liep op de kist toe en verborg deze onder een hoop plaggen. Toen de ruiter bemerkte, dat hij zijn goudschat verloren had, reed hij spoorlags terug en daar hij alleen den scheper op de heide ontmoet had, begon hij dien te ondervragen. De scheper ontkende en toen de ruiter bleef aandringen, zei de herder: "als ik het geld heb, dan mag ik lijen, dat ik tot den jongsten dag in vuur en vlam mag rondloopen". Nu, zijn wensch is in vervulling gegaan, want hij loopt er thans nog, zeggen de menschen.

215 8 juni 1933 OUDE URNEN OPGEDOLVEN.

Romeinsche begraafplaats in nabijheid?

Breda, 24 Mei. — Dezer dagen werd, een vijftal urnen op het terrein der werkverschaffing gelegen in de Strijbeeksche heide onder de gemeente Ginneken opgegraven. Volgens prof. dr. H.W. Holwerda dateerde genoemde urnen uit den tijd van 220 100 jaar voor Chr.

De vondst dezer urnen trok in ruimen kring groote belangstelling; heden werden zij naar de Crt. meldt, in oogenschouw genomen door jhr. mr. dr. A.B.G.M. van Rijckevorsel, commissaris der Koningin in de provincie Noord-Brabant, vergezeld van leden van het college van Gedeputeerde Staten. De urnen zijn niet geheel 225 onbeschadigd; echter zijn de stukken compleet, zoodat de urnen weer in elkaar kunnen gepast worden. In de minst onbeschadigde urn heeft men een kinderschedel gevonden, alsmede een deel van een opperarmbeen, Het terrein waar deze urnen zijn gevonden, wordt in onze allervroegste geschiedenis reeds genoemd. Het is héél goed mogelijk, dat zich in de onmiddellijke nabijheid een Romeinsche begraafplaats bevindt. Op nog 230 geen honderd meter van de plaats waar deze urnen zijn gevonden ligt de Gouwberg of Goudberg, waarlangs, volgens prof. Holwerda (Nederlands vroegste geschiedenis bl. 147), waarschijnlijk de Romeinsche verbindingsweg van de Maas naar het Westen heeft geloopt. Reeds eerder heeft men van dien weg schaarsche overblijfselen gevonden, zooals bij Veldhoven, waar een Romeinsche wachtpost uit de tweede eeuw na Chr. werd 235 opgegraven. Bij Alphen werd een dergelijke vondst gedaan, terwijl bij Rijsbergen, een der oudste plaatsen van ons land, het bekende altaar der godin Sandraudiga opgericht door "de Verzorger van den tempel" werd blootgelegd.

1 juli 1933 - 1106 Gallo-Germaansche urn.

240 Gevonden te Kessel en afgestaan door den heer J. van Wylick te Kessel.
— 1107 Een aantal fragmenten en scherven van Gallo-Germaansch en Romeinsch vaatwerk gevonden te Hunsel.
— 1108 Een achttal stuks vuursteen voorwerpen gevonden te Hunsel. Geschonken door de heeren Willekens, H. Knops en L. Teeuwen aldaar.
245 — 1119 [=1109?] Een viertal bewerkte vuursteen gevonden te Neer. Geschenk van den heer Berens aldaar.

250 28 oktober 1933 Toen vóór een paar jaren op mijn herhaald verzoek Dr. Holwerda uit Leiden zijn assistent, den Heer Bursch, met eenige gravers naar hier zond om een gedeelte der Knippeheide te ontgraven waarin ondergeteekende vóór dien tijd reeds tal van urnen aan de oppervlakte had gebracht, en waar nu ook door den Heer Bursch weer 18 urnen werden gevonden, plus een stuk zwaard bij een Germaansche cultusplek, en ik later weer meer vindplaatsen ontdekte, heette het, dat men op deze exploitatie zou terugkomen.

255 Dit heele gebeuren werd in een verslag in de Publications jaarg. 1932 met de volgende paar woorden vermeld "Er werd daar (d.i. Vlodrop) een merkwaardig urnenveld ontgraven, op een terrein, waarvoor verlof was verkregen (d.w.z. van den eigenaar uit België) door de welwillendheid der H.H. van Cruchten en Linssen te Roermond" (Van het feit, dat dit merkwaardig veld door ondergeteekende na veel zoeken was ontdekt, en 260 dat het graven eerst geschiedde na mijn herhaalde correspond. met het Museum van Oudheden, werd met geen woord gerept.)

Dit alles nu resumeerende, doet het wel een beetje vreemd, pijnlijk zelfs aan, achteraf te moeten vernemen, dat er eens door een bevoegd persoon zou gezegd zijn: "in de omgeving van Vl. valt niets te leeren". De lezer voelt hier zelf wel, hoe 265 klinkklaar deze onwaarheid is.

GERH. KR.

1 januari 1934 DE OUDSTE BISSCHOPPEN VAN TONGEREN-MAASTRICHT.

270 Pas geleden verscheen het 7e deel van *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, commencé sous la direction de Mgr. A. Baudillart, waarin E. de Moreau 1) *Belgique* uitvoerig behandelt. Die kostbare *Dictionnaire*, een werk van den eersten rang, valt buiten het bereik van de meesten en daarom wil ik hier uit

275 Moreau's verhaal van de christianiseering van België, bepaaldelijk van de streek onder Diocletianus *Germania Inferior*, later ook *Civitas Tungrorum* genoemd – omdat de oudste bisschoppen van Tongeren-Maastricht hierbij vermeld worden – eenige uittreksels geven, dus eenige mededeelingen daaromtrent doen uit dat recent geschrift van een zeer bevoegde. De door Moreau geraadpleegde bronnen en literatuur kunnen de belanghebbenden in den *Dictionnaire* zelf vinden.

280 Quand la nouvelle religion apparaît-elle dans la vallée de la Meuse? Un texte célèbre de saint Irénée parle de chrétientés fondées en Germanie. L'évêque de Lyon est certainement, dans le cas présent, un témoin de premier ordre. Mais même si l'on peut déduire de ce texte, avec Harnack, que des Eglises organisées, c'est-à-dire pourvus d'un évêque, devaient exister au moment où écrit ce Père de l'Eglise, vers 185, à 285 Cologne, à Mayence, à Strasbourg (et a fortiori, à Trèves, en Belgique), rien de semblable ne peut être affirmé pour Tongres.

Harnack considère cependant cette ville comme dotée d'un évêché avant Constantin. "En tous cas, écrit-il, elle possède un évêque, peu après Constantin, dans la 290 personne de Servais... et le fait que l'évêque de Cologne, Ma terne, apparaît aussi comme premier évêque de Tongres, peut certainement être interprété de cette manière que l'évêché a été fondé sous Materne."

La question de l'origine de l'évêché de Tongres devra être traitée ex professo a 295 propos de ce mot. Une légende, qui apparaît formée dans une biographie remontant sans doute à la première moitié du 10e siècle, a fait de Materne un sous-diacre contemporain d'Euchère, évêque, et de Valère, diacre, envoyés, par saint Pierre en Gaule et en Germanie. Materne aurait succédé à ces personnages sur le siège épiscopal de Trèves qu'il aurait occupé durant quarante années. Dès la seconde moitié du 10e siècle, la liste épiscopale de Tongres mentionne Materne comme premier évêque de cette ville.

300 Saint Materne, dont la légende a fait un contemporain de saint Pierre, vécut en réalité beaucoup plus tard. Les documents historiques nous le signalent, en 313 et 314, comme évêque de Cologne. II nous paraît impossible, dans l'état actuel des recherches, de déterminer si le diocèse de Tongres fut créé antérieurement à saint Servais.

305 Saint Servais dirigea certainement le vaste diocèse correspondant à la *Civitas Tungrorum* et qui comprenait d'abord la Belgique orientale, sauf l'extrémité du Luxembourg, et peut-être la Toxandrie, ensuite des parties du Brabant septentrional, du Limbourg hollandais, de la Prusse rhénane et du grand duché de Luxembourg. Peu de renseignements historiques sur nous ont été conservés au sujet de ce premier évêque 310 certainement authentique de l'ancienne Belgique. Contentons nous de les rappeler ici. Saint Athanase cite, au plus tard en 346, Sarbatios, sans aucun doute, Servais de Tongres, parmi les évêques qui adhèrent à sa cause à l'occasion du concile de Sardique. L'authenticité de la liste ou figure Servais peut être admise même s'il faut rejeter le concile de Cologne de 346. Nous connaissons aussi par Athanase, le

315 grand évêque d'Alexandrie, que Servais, en compagnie d'un autre évêque, fut envoyé en ambassade par l'usurpateur Magnence à l'empereur Constance (350 ou 351). Huit ou neuf ans plus tard, au concile de Rimini (359), Servais de Tongres fut, avec Pheadius d'Agen. L'un des plus tenaces défenseurs de l'orthodoxie nicéenne représentée par saint Athanase. Sulpice-Sévère nous raconte dans quelles circonstances et jusqu'à 320 quel point ils cédèrent aux menaces du préfet Taurus. Enfin, Grégoire de Tours 2) parle à deux reprises de Servais. Dans l'*Historia Francorum* il raconte, d'après la tradition orale, qu'un évêque de Tongres, Aravatus, à identifier avec Servais, prévint la future invasion des Huns (sic), n'obtint pas de saint Pierre, dans un pèlerinage à Rome, que ce malheur fut évité à son peuple et, enfin, abandonnant sa 325 ville épiscopale, alla mourir à Maestricht. II est certain qu'il y fut enterré, comme Grégoire de Tours nous l'apprend dans *Gloria confessorum*.

Avec la fin du 4e siècle, ou au début du 5e, commence pour la Belgique une période fort sombre et qui dure plus d'un siècle. Elle se termine après la conquête de la 330 Gaule par Clovis. L'évangélisation de la Belgique dut alors être reprise et, selon la manière commune de voir des historiens, comme si rien n'avait été fait aux 3e et 4e siècles. Quelle était l'importance de la population chrétienne dans la partie orientale de la Belgique, vers les premières années du 5e siècle? Aucun texte littéraire ne nous 335 permet de répondre à cette question. D'autre part, les découvertes archéologiques ne nous ont livré que peu de choses pour la période envisagée. Nous sommes totalement dépourvus de renseignements sur l'histoire religieuse de la Belgique au 5e siècle. Seule la liste épiscopale de Tongres signale sept noms 3) entre saint Servais et Falco (avant 533). Mais Hériger, 4) qui est le premier à nous 340 les donner, n'a aucun détail à ajouter à leur sujet. On peut même se demander s'ils

sont tous des noms d'évêques de Tongres.

Pur le diocèse de Tongres, nous recommençons (après les invasions) à avoir des renseignements sur son sujet, à partir de l'évêque Falco, à qui saint Remi a adressé une lettre. Ce document est antérieur à 533, année de la mort de saint Remi. 345 Le successeur de Falco, Domitien, 5) est mentionné à propos des conciles de Clermont (535) et d'Orléans (549). A Monulphe, qui monta sur le siège épiscopal après Domitien, on attribue le transfert de la résidence de Tongres à Maestricht. Mais cette affirmation repose sur un texte mal interprété de Grégoire de Tours. 2) II y a tout lieu de croire que Tongres ayant été détruite par l'invasion vandale de 406, les 350 successeurs de saint Servais n'y résidèrent plus.

(Le paganisme a persisté longtemps.) Les sources littéraires qui retardent jusque vers la fin du 7e ou le début du 8e siècle la conversion complète de la Belgique sont bien d'accord avec les découvertes archéologiques. Ce n'est guère qu'à la fin du 7e ou au commencement du 8e qu'apparaissent, assez timidement, dans les mobiliers 355 funéraires, les croix pattées, les chaînettes terminées par de petites croix, les bagues à monogramme chrétien, les boucles de ceinturon représentant, d'une manière très grossière, Daniël dans la fosse aux lions. Mais il faut ajouter que, dans la majorité des plus anciennes nécropoles mérovingiennes, on ne rencontre pas plus de signes païens que de signes chrétiens.

Aux 3e et 4e siècles les dieux romains, particulièrement Mercure, Mars, Apollon, Jupiter et Hercule, avaient absorbé les anciens dieux gaulois: Teutatès, Esus, Belenus, Taran et Ogmios. Certaines divinités masculines des Belges résistèrent mieux, par exemple Entarabus (Trévires). Ce furent surtout les divinités féminines 360 celtiques dont les noms se conservèrent à l'époque romaine. II est incontestable que Vénus, Diane, Minerve, Junon, etc. sont toujours très honorées. Cependant, à côté d'elles, on rencontre souvent, dans les inscriptions et les monuments figurés, 365 Sirona, compagne de Belenus; Epona, déesse des chevaux; Rosmerta, associée à Mercure, et des déesses locales comme Arduina, Vihansa (Tongres), etc. Les Belges témoignaient une dévotion spéciale aux Matres, groupes de déesses de chiffre varié et 370 qui étaient supposées suivre partout et protéger leurs fidèles.

Parmi les cultes orientaux importés, le plus attesté pour l'ancienne Belgique est celui des dieux phrygiens, Cybèle et Attis.

II semble bien que le paganisme du 6e et du 7e siècle ait été un amalgame de 375 l'idolâtrie germanique et de la gallo-romaine. Les dieux et les déesses romaines comme Jupiter, Mars, Mercure, Junon, Diane, Vénus paraissent être restés plus populaires que les dieux germaniques.

De algeheele uitroeiing van het heidendom in België is mede het werk geweest van St. Amandus, St. Lambertus en St. Hubertus, bisschoppen van Maastricht; St. Amandus 380 slechts gedurende drie jaren, van 646 tot 649.

J. BLONDEN.

1) E. de Moreau S.J., professeur au collège théologique S.I., à Louvain.

2) De volledige teksten zijn opgenomen in De straatnamen van Maastricht, door J. L. Blonden 385 (Maastr. 1933), no. 208.

3) De zeven namen tusschen Servatius en Falco zijn: Agnocolaus, Ursicinus, Designatus, Renatus, Supplicius, Quirillus, en Euchenus.

4) Heringer, le plus ancien historiographe de la Belgique, mourut au monastère de Lobbes, dont il avait été élu abbe en 990.

390 5) Gewoonlijk wordt Eucharius als de onmiddellijke opvolger van Falco genoemd, vóór Domitianus.

22 september 1934 IJzeren bijl te Lottum

22 september 1934 UIT HET STEENEN TIJDPERK UIT LIMBURG'S PRÉHISTORISCHE RIJKDOM
Naar aanleiding van een onlangs gedane vondst van prehistorische voorwerpen, in ons 395 gewest, mij ter determinatie bezorgd door den heer Keus te Venlo, die zich bijzonder schijnt te interesseeren voor oude geschiedenis, en waarvan hierbij de foto's ter illustratie gaan, heb ik eenige opmerkingen te maken, ook voor hen, die een en ander niet precies weten te onderscheiden. En om dit alles meer onder 't oog van de massa te brengen, meen ik goed te doen dit ter leering in een onzer voornaamste organen te 400 publiceeren. Tijdschriften immers brengen geen algemeene publicatie.

Er worden mij bovendien voortdurend voorwerpen gebracht of gevonden, uit meer dan ééne provincie, zoowel van hier als uit het Rijnland, welke vaak geheel verkeerd beoordeeld worden, beter, weinig of niet gekend zijn. Al vertoonen bijv. de oudste 405 steenen (uit het steentijdperk) ook geen gaten, dan kunnen ze toch als bijl gediend hebben, daar deze aan een stok, welke tot steel diende, werden vastgebonden. (Zie bijv. op de eene foto links onderaan. Deze bijl werd gevonden bij Katert, gemeente Grathem, waar ook vroeger door mij een urn werd ontgraven. De aanwezigheid daar van een urnenveld bewijst, dat er een Gallo-Germaansche bevolking heeft gewoond.) Vooral

410 de roode en groene steenen (zooals deze) zijn zeer zeldzaam, en bestaan uit flint- of
 vuursteen. Enkele vond men uit Syenietsteen bestaande. De Franschman Dutrouchet schat
 ze op een ouderdom van meer dan 3000 jaren. Men is 't er nog niet over eens, of ze
 aangewend werden voor godsdienstige, krijgskundige of huiselijke doeleinden. Wel
 vertoonen de latere en beter bewerkte producten daarin eene verbetering; daar er een
 415 ronde opening voor een hamersteel in aangebracht was.

STENEN EN METAAL.

Het komt echter vaak voor, dat de natuur hier den weg wees, en er een geschikte
 opening in maakte, dienende voor een steel, al kende men ook reeds het middel, om
 eene opening in den steen te boren. De steentijd naderde echter zijn einde, toen de
 420 mensch de bewerking van de metalen leerde kennen, hoewel langen tijd waarschijnlijk
 belde materialen naast elkander werden gebruikt. Het brons, het oudste der bewerkte
 materialen, vormde een overgang tot het ijzer. Zie bijv. op de foto in 't midden het
 bronzen instrument van pl.m. 14½ c.M. lengte, gevonden bij Belfeld (L.), bij 't
 425 afgraven van leem voor de pannen-industrie. Bij dit merkwaardig stuk mag ik wel een
 oogenblik langer stil staan. Het is bekend, dat deze vorm, welke den eigenlijken naam
 draagt – niet van bijl, zooals de Heer Keus beweert maar van "framea", meer speciaal
 een beitel was. Deze voorwerpen komen meestal voor, uit erts gemaakt, in landen, waar
 Germanen zich langeren tijd ophielden. En dan vindt men ze hoofdzakelijk van brons,
 430 zoowel in ons land, als in Duitschland, Frankrijk, België, Skandinavië, kortom in
 alle landen, waar de hunnebedden voorkomen. Bij onze overburen, de Duitschers, hoorde
 ik het instrument noemen, onder diverse namen, als strijdbeitel, scalpeermes, huiden-
 villers-mes. In Frankrijk, zoo deelde mij vroeger wijlen Prof. Timmermans (Prof. te
 Parijs en Limburger) mede, heette het werktuig "hache gauloise", alle dus namen,
 welke gebruik en doel dezer oude monumentale stukken voldoende preciseeren. Ofschoon
 435 deze eigenaardige instrumenten in drie hoofdvormen gevonden worden, komt deze (der
 foto) zeldzaam voor. Te zeldzame zijn voorzien van een handvat of oor, en is hun
 boven-opening dan eirond, somtijds vierhoekig. De zijvlakken zijn bij de ronde vormen
 gewoonlijk glad. In het museum te Bonn zag ik een bijbehorende houten kap of schede,
 en een met houten steel en lederen riem. Hun gebruik?

440 Laten we hierover Tacitus aan 't woord, die ons weet te verhalen, dat het diende als
 spies van smal ijzer of brons, die zóó scherp was, dat men daarmede op korten, zoowel
 als verderen afstand doelmatig vechten kon. Een stoot ermede moest ongetwijfeld een
 breede en doordringende wonde veroorzaken, en die dan ook de beenderen en alles was
 weerstand bood verpletterde. Als werp-wapen dienden vooral diegenen, welke van een
 445 handvat waren voorzien, (zie de foto) waaraan dan een riem of snoer bevestigd was, en
 waarmede men dan ook weer het wapen na doeltreffen kon terugtrekken. Men kon dit
 wapen bovendien als houwtuig gebruiken, zoodat dan de hoeken van het snijvlak een
 krachtige uitwerking hadden. (Zie over dit wapen vooral Dr. Klemm's werken). De
 ijzeren bijl, links boven aan, misvormd en verroest bij Lottum (L.) gevonden,
 450 behoorde vermoedelijk tot het Romeinsche huisraad of handwerktuig, zooals er vroeger
 veel gevonden zijn door Dr. Janssen aan den Beneden-Rijn, bij Louisendorf. Nu staat
 er ook in Pastoor Habet's "Découvertes d'antiquités d. Limb." dat door hem te Lottum
 aan de rivier een aantal Romeinsche voorwerpen werden gevonden, die naar alle
 waarschijnlijkheid wijzen op eene nederzetting. En zoo zien we, dat de steenen bijlen
 455 enz. mettertijd werden weggeworpen, toen de metalen weldra de heerschappij in de
 industrie voerden.

ANDERE VONDSTEN.

Het voorwerp rechts boven aan op de foto is geen bijl-fragment, of strijdwapen, maar
 460 schijnt gediend te hebben als het onderdeel van een zwaarddrager, van een stuk
 schede. Er omheen ligt een dun ijzeren bekleedsel of huidje, waarop eenige versiering
 is aangebracht. Dit fragment heeft door den tand des tijds zeer veel geleden, zoodat
 het ook wel kan bestaan uit ver vergaen brons. In elk geval is het merkwaardig, dat
 het gevonden werd op eene plaats, waar eens een Romeinsch legerkamp lag, en wel
 465 tusschen Baarlo en Kessel, genaamd het Hout. De vindplaats is buitengewoon
 interessant. Wat zegt Dr. Holwerda erover? Daar werden reeds vroeger meerdere
 Romeinsche voorwerpen gevonden, en ook te Kessel was eens een driegoden-altaar in de
 kerk ingemetseld. Duidt dat dus wellicht op een Romeinsche nederzetting?
 De twee ronde voorwerpen rechts onderaan, uit harden steen en silex (vuursteen)
 470 gepolitoerd, hebben vermoedelijk gediend als heften voor messen of ander snij- of
 steektuig, en werden gevonden in het gehucht Holst bij Posterholt. Hiervan bezit ik
 zelf ook enkele mooi gepolijste exemplaren, in deze omgeving door mij ontgraven. Ze
 dateeren uit den Gallo-Germaanschen tijd, omdat ik op den daar liggenden
 Eremietenberg verschillende Gallo-Germaansche urnen aan de oppervlakte bracht, en
 475 voor een paar jaren nog een partij dito-scherven meegaf aan den assistent van Dr.
 Holwerda, dhr. Dr. Bursch. Deze berg zal eerlan wel op 's Rijks kosten worden

afgegraven.

480 Het materiaal van foto II is geen bijl, maar een steenen bijtel, en werd gevonden met
baggeren in de Maas tusschen Roermond en Venlo, dateerende ook uit het steenen
tijdperk, en waarschijnlijk dienende als werktuig in de huishouding.
En ten slotte, ter betere oriëntering voor de belangstellende vragers uit Noord-
Brabant en Limburg, voeg ik eene foto bij uit de collectie van wijlen den
485 kunstschilder Jos. Cremers te Roermond. De steenen voorwerpen op de bovenste helft
werden alle gevonden in het Maas- en Roergebied, en uit vriendschap schonk dhr. Jos.
Cr. mij een aantal exemplaren van vuursteen, welke nog steeds in mijn bezit zijn. De
lezer zal hieruit kunnen opmaken, — ten einde zich niet te vergissen — welke diverse
vormen de steenen bijlen en wapens in 't steenen tijdperk hadden. Bovenaan bevat de
490 foto talrijke brokken scherpe vuursteen, welke tot allerhande oogmerken werden
gebruikt, als b.v. krabbers, om de hulden der gedooide dieren af te krabben;
vingerhoeden tot het doorsteken van scherpe en spitse beendertjes (in plaats van
naalden) ten einde de droge huiden aan elkaar te naaien, speerspitsen, etc. Er onder
allerhande vormen van bijlen, uit silex, vervolgens Romeinsche lampjes, kruikjes, ter
event. vergelijking voor oningewijden.
495 Thans dus de opheldering voor eventueel meerdere vondsten in Limburg als daarbuiten.
De bijl speelde in de vroegste ontwikkelingsgeschiedenis 'n belangrijke rol. Deze
geschiedenis der menschheid loopt daardoor parallel met die van genoemd werktuig, en
zoo stelt ons dit laatste, dat zoo volkomen den tand des tijds heeft weerstaan, in
staat, iets uit de geschiedenis van den mensch te leeren kennen.

500

HOE DE BIJL GEMAAKT WERD.

Deze ruwe steen, dien de mensch tot zijn verdediging ophief, is de voorvader van de
bijl, de overgrootvader van de strijdbijl. Maar het duurde lang, eer de ruwe steen
een bijl werd. Het gemakkelijkste middel om aan dien steen een bepaalden, maar ook
505 gewenschten vorm te geven, was de splijting en zoo zien we dan ook de oudste bijlen
uit gekloofde steenen vervaardigd. (Zie de massa-foto).
De silex of vuursteen, dien de mensch op zijn land vond in allerlei plumpe vormen,
leverde hem de stof voor het maken van zijn wapen. Deze steen toch heeft de
eigenschap, door een slag uit elkander te splijten met vele scherpe kanten. (Zie
510 dezelfde foto).
De gespleten bijl, d.i. de bijl, die door splijting van den steen gemaakt werd, was
in vorm hoofdzakelijk een product van het toeval. Een schrede verder was de mensch
gegaan, toen hij zijn werktuig door behouwing een bepaalden vorm gaf. Die gespleten
en eenigszins gehouwen steenbijlen kan men tot den tijd van het diluvium rekenen,
515 d.i. de geologische tijd, die den tegenwoordigen of alluvialen voorafging, zij
dagteekenen uit den tijd toen de mensch den mammoth, den holenbeer en den
holentijger nog te bestrijden had, diersoorten, welke ondergegaan zijn in den strijd
om het bestaan.
Maar — de ruw behouwen steen was weldra niet meer in staat den smaak der zich
520 ontwikkelende menschheid te bevredigen. Zijn vernuft zocht naar middelen, om ook aan
dien eisch te voldoen. Zoo kwam hij er toe de ruwe hoeken af te slijpen (zie deze
primitieve brokken op de foto), en de gladde, geslepen bijl was een tweede trap der
ontwikkeling van ons werktuig. (Zie foto I).
525 Sedert de bevolkings-stammen meer en meer talrijk werden, waren de geslepen
steenbijlen, uit gebrek aan voldoende materiaal, voor een groot deel niet meer alleen
uit vuursteen, maar ook uit verschillende steensoorten vervaardigd. Allerlei harde
steensoorten, ook de rolsteenen uit den bodem, konden thans gebruikt worden. De kunst
had een nieuwe zege behaald op de natuur. (Op de foto goed te onderscheiden.)
530 Zeer vele van de oudste geslepen bijlen zijn dus ook vervaardigd van rolsteenen uit
de rivieren. Het is, of het schurende water en de beweging der steenen over elkander
in de stroomen aan den mensch een voorbeeld gaf, en hem de methode leerde, hoe hij de
productie der natuur moest bewerken. Zoodat men feitelijk zou kunnen zeggen, dat de
natuur toch den mensch den weg heeft gewezen tot zijn nieuwe ontdekking. Weldra werd
dan ook het geheele werktuig door kunst bearbeid en glad, soms glanzend glad
535 geslepen. De bewerking der gepolitoerde bijlen geschiedde met slijpsteenen van
verschillende hardheid. De vorm der geslepen bijl was in het algemeen die van een
wig. Hoe hij allengs den meer juisten vorm aannam, valt "bij aandachtige beschouwing,
goed op de foto waar te nemen
540 P.S. Er is bovendien nog in Limburg weer een zeer merkwaardige vondst gedaan, in den
vorm van een gewei van een préhistorisch hert. Doch daarover een volgende maal.
GERH. KREKELBERG.

28 september 1935 MERKWAARDIGE VONDST.

Door dhr. E. Cremers uit Maashees werd in een kiezelhoop nabij dhr. P. Lenssen een

545 voor-historische, steenen strijdbijl gevonden. Het voorwerp heeft de zeldzame lengte van ruim 25 c.M. De kiezel was uit de Maas bij de Hamert (Arcen) opgebaggerd. De bijl is door dhr. Cremers ten geschenke gegeven aan het Gymnasium der Paters Franciscanen alhier.

550 27 maart 1935 Kessel.

Uit de oudheid. — Dezer dagen werd in de Keeskamer onder deze Gemeente door den landbouwer D. alhier, bij het loopen over een perceel bezaaid met rogge, — een gouden munt gevonden, dateerende uit den Romeinschen tijd. Vroeger werden reeds meerdere zulke goudstukken gevonden. In de buurt van de Keeskamer rechts van den weg werden 555 bij het delven van klei verschillende stukken van urnen uitgraven.

1 augustus 1936 OUDE URNEN EN GRAVEN TE SWALMEN

Oudheidkundige onderzoekingen door het Rijksmuseum te Leiden.

560 In de afgelopen drie weken werden oudheidkundige onderzoekingen ingesteld door het Rijksmuseum van Oudheid te Leiden, onder leiding van den Conservator Dr. F. C. Bursch op de Wylerheide, Oostelijk van Swalmen. Bij de ontginningswerken, die in den afgelopen winter aldaar plaats vonden als werkverschaffingsobject, werden aldaar eenige urnen gevonden, die dank zij de goede zorgen van het gemeentebestuur, inzonderheid Burgemeester Strens en den gemeenteopzichter Geraedts, alsmede van den 565 Zeereerw. Heer Pinckers, pastoor te Asselt, voor de wetenschap bewaard bleven en op het oogenblik gerestaureerd worden in het Museum te Leiden, om later verdeeld te worden onder de musea te Leiden, Maastricht en Asselt.

Doel van het onderzoek was in de eerste plaats zoo mogelijk den omvang en den aanleg van dit urnenveld vast te stellen. Ondanks de moeilijkheden, verbonden aan het feit, 570 dat het geheele perceel heidegrond reeds omgespit was, is men daar vrijwel in geslaagd. Geconstateerd werd, dat het urnenveld zich oorspronkelijk in een betrekkelijk smalle strook uitstreckte langs den weg Swalmen-Brugge (Dld.) en zijn voortzetting vond in de terreinen nu ingenomen door de fabriek en de opslagplaatsen van de firma Gebrs. Terstappen. Wat den aanleg betreft, deze was betrekkelijk 575 onregelmatig, de meestal rondom de urnenbijzettingen aan te treffen rondlopende greppels ontbraken deels, anderdeels waren zij zeer verschillend van grootte en niet in alle gevallen cirkelrond, doch ellipsvormig. Ook bij dit onderzoek kwamen weer verschillende urnen voor den dag, die tezamen met de reeds vroeger gevonden exemplaren een duidelijk beeld gaven der verscheidenheid in vorm en versieringswijze.

580 Alle gevonden urnen zijn fraai versierd, hetzij met diep ingekerfde geometrische ornamenten, hetzij eenvoudiger met verticale vingerindrukken. Vorm en versiering duiden op een vroeg stadium der urnencultuur, overeenstemmend met bijv. de urnentypen, voor eenige jaren te Vlodrop gevonden. Van groot belang was het constateeren van talrijke grafheuvels in dezelfde omgeving, waarvan dit jaar een 585 achttal werden onderzocht. Deze stammen uit een veel vroeger tijdvak en behooren tot de zgn. beker-cultuur. Afgezien van een enkele vondst van aardewerk, is dit het meest zuidelijk gelegen punt in Nederland waar men tot op heden deze cultuur aantrof. De heuvels dienden als grafmonument voor een of zelden meerdere dooden, die in het centrum werden bijgezet en bevatten steeds de sporen van een vergane grafbouw. In de 590 meeste gevallen was hier deze grafbouw koepelvormig, meestal uit hout gebouwd, éénmaal bijzonder fraai en duidelijk kenbaar, uit plagen. In één geval was de houten koepel tweemaal concentrisch ten opzichte van elkaar, in den heuvel te constateeren. Een andere heuvel vertoonde rondom de lijkkuil een krans van afwisselend dubbele en enkele palen. In het graf, dat soms niet in den vasten bodem was gegraven, werden 595 enkele duidelijke afteekeningen der bijgezette lijken aangetroffen, in hurkhouding, met opgetrokken knieën op hun zijde liggend en steeds naar het Oosten georiënteerd. Tweemaal kwam het voor, dat twee dooden, boven elkaar liggend, op deze wijze duidelijk aangewezen konden worden. In één der heuvels was later, nadat de oorspronkelijke houten grafbouw door vermolming was ineengestort, een doode in 600 gestrekte houding liggend in een door vuur uitgeholden boomstam ingegraven. De vondsten waren hier zeer rijk. In totaal werden hier 11 stuks vaatwerk gevonden, w.o. uit één graf 4 en uit de beide dubbelgraven resp. 3 en 2. Alle bekera hadden een gebogen S vormig profiel en waren met touwindrukken of met andere rechtlijnige ornamenten rijk versierd.

605 De opgravingen werden Vrijdag j.l. bezocht door eenige Duitsche geleerden uit Bonn en Krefeld, die hun bewondering te kennen gaven voor de wijze, waarop de dikwijls weinig sprekende grondsporen te voorschijn gebracht en verklaard werden. Het volgend jaar zullen waarschijnlijk de opgravingen worden voortgezet.

610 14 augustus 1936 Oudheidkundige vondsten te Swalmen (L.)

De laatste weken zijn te Swalmen (L.) oudheidkundige onderzoekingen ingesteld op de Wijlerheide, door het rijksmuseum van Oudheden te Leiden, ander leiding van den

conservator dr. F. C. Bursch.

- 615 Den afgeloopen winter waren hier n.l. bij de ontginningswerken eenige urnen gevonden; doel van 't onderzoek was nu den aanleg en omvang van het urnenveld na te gaan. Bij dit onderzoek kwamen weer verschillende urnen voor den dag, die tezamen met de reeds vroeger gevonden exemplaren een duidelijk beeld gaven der verscheidenheid in vorm en versieringswijze. Alle gevonden urnen zijn fraai versierd, hetzij met diep ingekerfde geometrische ornamenten, hetzij eenvoudig met verticale vingerindrukken.
- 620 Vorm en versiering duiden op een vroeg stadium der urnencultuur, overeenstemmend met bijv. de urnetypen, voor eenige jaren te Vlodrop gevonden. Van groot belang was het constateeren van talrijke grafheuvels in dezelfde omgeving, waarvan dit jaar een 8-tal werden onderzocht. Deze stammen uit een veel vroeger tijdvak en behooren tot de zgn. bekercultuur.
- 625 Afgezien van een enkele vondst aan aardewerk, is dit het meest zuidelijk punt in Nederland, waar men tot op heden deze cultuur aantrof. De heuvels dienden als grafmonument voor één of (zelden) meer dooden, die in het centrum werden bijgezet en zij bevatten steeds de sporen van een verganen grafbouw. In de meeste gevallen was hier deze grafbouw koepelvormig, meestal uit hout gebouwd,
- 630 éénmaal bijzonder fraai en duidelijk kenbaar, uit plaggen. In één geval was de houten koepel tweemaal concentrisch ten opzichte van elkaar in den heuvel te constateeren. Een andere heuvel vertoonde rondom den lijkkuil een krans van afwisselend dubbele en enkele palen. In het graf, dat soms niet in den vasten bodem was gegraven, werden enkele duidelijke afteekeningen der bijgezette lijken aangetroffen, in hurkhouding, met opgetrokken knieën op hun zijde liggend en steeds naar het Oosten georiënteerd. Tweemaal kwam het voor, dat twee dooden, boven elkaar liggend, op deze wijze duidelijk aangewezen konden worden.
- 635 In een der heuvels was later, nadat de oorspronkelijke houten grafbouw door vermolming was ineengestort, een doode in gestrekte houding liggend in een door vuur uit den boomstam ingegraven. De vondsten waren hier zeer rijk. In totaal werden 11 stuks vaatwerk gevonden, w.o. uit één graf 4 en uit de beide dubbelgraven resp. 3 en 2. Alle bekers hadden een gebogen S vormig profiel en waren met andere rechtlijnige ornamenten rijk versierd.
- 640 645
- 1 januari 1937 BOEKEN- EN TIJDSCHRIFTENNIEUWS.
In de Oudheidkundige Mededeelingen van het Rijksmuseum v. Oudheden te Leiden, nr. XVII (1936) bespreekt Dr. W. C. Braat in een artikel, getiteld: Overblijfselen uit den Romeinschen tijd bij Hout en Holt-Blerik (p. 47 vlg.) het resultaat van de
- 650 opgravingen, verricht in 1934/35 bij Kessel aan de Maas. Allereerst kwam een kleine pottenbakkersoven voor den dag, waarbij een groot aantal scherven. Dit waren de overblijfselen van een zestigtal potten van een zeer laat-Romeinsch of vroeg-Frankisch type blijkens het zeer grove, zanderige en poreus-grijze baksel met ronde randvormen. De oven zelf, die 1.25 M hoog was, had als grondplan ongeveer den vorm
- 655 van een sleutelgat. Daar een rooster schijnt ontbroken te hebben, werden de potten in het achterste gedeelte van de bijenkorfvormige ruimte geplaatst, welke boven een trekgat had. Dichtbij bedoelden pottenbakkersoven loopt een landweg, die blijkens de aan den zijkant gemaakte ingravingen, in aanleg Romeinsch is. Op den vasten grond (Maasklei) bevond zich een laagje zuiver zand, daarop 2 lagen gemengde grond
- 660 (onzuiver zand) en 1 laag kiezel, zooals bij vele Romeinsche wegen het geval is. In de nabijheid ligt de zoogenaamde goudakker, waar herhaaldelijk laat-Romeinsche gouden munten gevonden zijn, waaronder een van den Oost-Romeinschen keizer Valens (364-378) en een van den West-Romeinschen keizer Valentinianus (364-375). Het artikel van Dr. Braat wordt door verschillende afbeeldingen verduidelijkt.
- 665
- 5 augustus 1937 OUDHEIDKUNDIGE ONDERZOEKINGEN TE SWALMEN
De reeds in 1936 zoo succesvol ondernomen opgravingen Swalmen werden in de afgelopen weken voortgezet onder leiding van Dr. F. C. Bursch, conservator bij het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden.
- 670 Dit jaar werden eenige grafheuvels op den Boschberg gelegen, als mede een drietal heuvels op de terreinen van het Kasteel Hillenraedt onderzocht. De grafheuvels op Hillenraedt waren uit den vroegen bronstijd, en vertoonden gelijkenis met de verleden jaar onderzochte koepelgraven. In een der heuvels vond men zeer duidelijke sporen van in hurkhouding bijgezette lijken, in een andere lagen
- 675 verbrande beenderen uitgestrooid in het graf. Belangrijk was de vondst van een drietal bronzen "Lappenbijlen" terzijde in de heuvels. Dit gebeurt zelden, dat men in het Zuiden en midden des lands bronzen voorwerpen in de graven aantreft en deze bijlen van Italiaansch model, waren uitstekend geconserveerd. Evenals verleden jaar zullen deze vondsten, samen met een later bijgezette urn, verdeeld worden tusschen de
- 680 Limburgsche musea en het Rijksmuseum van Oudheden.

De heuvels op den Boschberg waren uit plaggen opgebouwd, en in dit exuete kon de van enkele kringen van oorspronkelijk rechtopstaande palen duidelijk worden aangetoond. Evenwel vertoonde hier der heuvels bovendien een verschijnsel dat de juistheid van de voor ongeveer 20 jaren reeds door Dr. Holwerda voorgestelde reconstructie der
685 koepelgraven bevestigde. Immers, boven in den heuvel vindt men binnen een dergelijken dubbelen palenkring een vijftal verkoalde balken naast elkaar liggend, juist zooals men zich die bij deze reconstructie had voorgesteld. Dat de geheele koepel niet bewaard gebleven was, lag hieraan, dat in later tijd de schedels van misdadigers, wier gebeente misschien in alle richtingen verstrooid werd, hier waren bijgezet.
690 De graven zelf bevatten onverbrande lijken, in iederen heuvel later ook verbrande beenderen, al dan niet in een urn, waren bijgezet. Tenslotte werd op eenige punten het bestaan van Romeinsche wegen in deze omgeving aangetoond, doordat zich in het profiel wegverharding van grint en de weggreppels aan weerszijden waarvan duidelijk afteekenden.

695 7 augustus 1937 RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN TE LEIDEN Verslag over 1936.
Dr. J. H. Holwerda heeft als directeur van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden een verslag over deze instelling over het jaar 1936 uitgebracht. Daarin vindt men de klacht herhaald, dat de regeering voor aankopen zoo goed als niets ter beschikking stelt zoodat het "Fonds Gildemeester" wederom bijna alle aankopen heeft bekostigd. De heer W. Spijker te Amsterdam gaf opnieuw eenige interessante dingen ten geschenke o.a. een aantal gietvormen of zegels uit Tell Amarna. Ook van de heeren Chenet en dr. I. M. van der Vlerk zijn geschenken ontvangen. Van verschillende opgravingen, waarbij het Museum betrokken was, is verslag gedaan. Het museumbezit is toegenomen met
705 verschillende voorwerpen, die bij deze onderzoekingen of door vondsten van particulieren zijn verkregen; zoo een zônebekertje uit Varsseveld, een Romeinsche amphora uit Wamel; bronzen voorwerpen uit Romeinschen tijd, uit Heerewaarden; Romeinsch en Germaansch aardewerk uit de Maas bij Lith en uit Alphen aan de Maas, een "Faltenbecher" uit Megen, Hallstatt-potjes te Oss gevonden, een bronzen Hallstatt-
710 zwaard en urnen uit de buurt van Venlo, klokbekers van een grafveld bij Swalmen. De conservator dr. T. C. Bursch en dr. W. C. Braat, conservator titulair en ook de directeur zijn blijkbaar weer onvermoeid bezig geweest om wat de grond van Nederland in prae- en vroeghistorisch opzicht bergt, voor den dag te laten komen. Daar dr. Holwerda de laatste maanden van het vorige jaar ernstig ongesteld was, werd hij
715 vervangen door dr. W. D. van Wijngaarden. Ook door verschillende publicaties en de bekende avondlezingen in het Museum toonde de instel[l]ing haar activiteit. De bibliotheek werd met 159 nummers vermeerderd en een platencollectie van grafvondsten van Toetenchamon uit de "London News" werd overgenomen. Het totaal bezoek bedroeg 8859.

720 25 augustus 1937 GEHEIMZINNIGE VONDST IN DE PEEL.
Volksfantasie uit grijze oudheid herleeft.
Bij het verrichten van ontginningswerkzaamheden, welke onder leiding van de Nederlandsche Heide Mij. op het grondgebied der uitgestrekte Peelgemeente Deurne
725 worden verricht, werd dezer dagen een skelet aangetroffen, meldt de Prov. 's-Hert. Crt. Het menschelijk geraamte moet reeds zeer lang ter plaatse aanwezig zijn geweest; het zat diep onder de zandlagen. Sensationeel min of meer was de bijkomstigheid, dat in de nabijheid van 't skelet een verweerd mes werd aangetroffen. Het behoeft weinig betoog, dat deze geheimzinnige vondst de volksfantasie ruimschoots
730 stof bezorgt voer het weer ophalen van de velerlei geheimzinnige verhalen waarmede de geschiedenis van de vroeger zoo intens verlaten Peelstreek is aaneengeweven. Het nu gevonden geraamte, hoe lang heeft het in den Peelbodem gerust? 50, 100, 200, 300 jaren of nog langer? Wordt hier een tipje heel even weggelicht van een onopgehelderd gebleven drama uit ver vervlogen tijden? Een slachtoffer van een
735 roofoverval toen lang, heel lang geleden dat Peel nog ontoegankelijk en bijna ondoordringbaar was? Of het verteerde overschot van een verdwaalden eenzame "die het spoor in de wildernis was kwijtgeraakt en van wien, behalve het gebeente, slechts het mes, dat hij bij zich droeg, den tand des tijds heeft weerstaan? Het zal alles wel een open vraag blijven, zooals zooveel andere geheimzinnigheden het
740 bleven die nu weer worden opgerakeld, als onvergane restanten van Peelsche romantiek. Weer hoort men thans vertelsels opgeld doen van de "zwarte waters" uit het oude Peelgebied. Griezelige gebeurtenissen uit 't diepe verleden. Zij gingen van mond tot mond in de tijden, toen de Peel volmaakte wildernis was, toen er geen wegen waren, geen kranten gedrukt werden, geen boerderijen in den wijden omtrek vielen te
745 bespeuren en toen men, bij gemis aan alle moderne comfort, des avonds bij de haardvuren, elkander bij kout en buurt de uren kortte. De "zwarte waters" zijn de donkere Peelvenpoelen, waar, om de een of andere reden, de klokken uit de kerktorens waren weggezonden. Duistere onbekende vreemdelingen had men de klokken zien

750 wegvoeren. Men hield hen voor handlangers van den duivel of ook wel voor Satan zelf. Met doffen slag waren de klokken in de moerassen neergestort; het water bleef er sindsdien zwart en bevroor nimmer. In den Kerstnacht hoorde men ze nog luiden, maar wee wie haar klanken volgde en poogde op te sporen; hij verdoolde, om in de zwarte waters te verdrinken... Een der "zwarte water" lag ter hoogte van de huidige Peelvlek IJsselstein.

755 16 mei 1938 OPGRAVINGEN TE HELDEN-GRASHOEK
In verband met de verschillende vondsten gedurende de laatste jaren gedaan te Helden-Grashoek (L.), waarbij urnen en andere voorwerpen uit vroegere eeuwen werden opgegraven, zullen thans onder de leiding van dr. F. C. Bursch van den
760 Oudheidkundigen dienst te Leiden, begin Juni opgravingen worden gedaan op den aldaar gevonden heuvelrug.

765 12 juni 1938 OPGRAVING HELDEN-GRASHOEK
Onder leiding van dr. Bursch van het Oudheidkundig Museum te Leiden is men thans te Helden-Grashoek (L.) begonnen met opgravingen op een terrein, waar den laatsten tijd meermalen oudheidkundige vondsten gedaan werden. Door het graven van een breede greppel rondom het terrein is men reeds tot de overtuiging gekomen, dat er goede resultaten zullen bereikt worden. Men verwacht over enkele dagen urnen te kunnen uitgraven, daar thans plaatsen ontdekt zijn.

770 8 juli 1938 DE OUDHEIDKUNDIGE OPGRAVINGEN TE HELDEN.
Opnieuw belangrijke vondsten.
Ook de tweede opgraving in het urnenveld te Koningslust (gem. Helden) heeft
775 belangrijke vondsten aan het licht gebracht. Ruim een week hebben veertien arbeiders onder deskundige leiding van dr. Bursch uit Leiden, den bodem onderzocht. De opgravingen vonden hun hoogste bekroning in het blootleggen van een koepelgraf, dat nog duidelijk de kenmerken van een oude begraafplaats droeg.
In dit koepelgraf bevonden zich een zevental urnen, waaronder verschillende van
780 zeldzame vorm, verder een klokbeker, een steenen mes en diverse steenen pijlpunten. De vondsten dragen duidelijk het stempel van hun periode. Zoo zijn er thans urnen gevonden van 1000, 400-500 en 300 jaar voor Christus. Jammer was het, dat de terreinen waarin de opgravingen gedaan werden, eerst reeds gedeeltelijk waren omgegraven door ondeskundigen. De vondsten zullen opgezonden worden naar Leiden ter restauratie, waarna zij een bestemming krijgen.

785 10 oktober 1938 OUDHEIDKUNDIGE VONDSTEN. In Swalmen.
In de afgelopen weken werden in de gemeente Swalmen in Limburg op verschillende plaatsen oudheidkundige onderzoekingen verricht, uitgaande van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, onder leiding van dr. F. C. Bursch, conservator aldaar. In
790 aansluiting aan de" onderzoekingen van 1936 en 1937 zijn allereerst twee grafheuvels afgegraven, die in boomkisten bijgezette verbrande menschenbeenderen bevatten. Hierdoor werd de reeks der verschillende grafvormen van omstreeks 1800 v. Chr. af, voordien reeds in deze gemeente aangetoond, verder vervolledigd, zoodat men hier van dit jaartal af een voortdurende bewoning kan aannemen tot in den Romeinschen tijd.
795 Uit laatstgenoemd tijdvak, maar in het bijzonder uit de tweede eeuw onzer jaartelling, dateerden de resten eener Romeinsche villa, met welwillende toestemming van den eigenaar, den heer Finken, op zijn buitengoed "Groenewoud" opgegraven. Deze woonresten lagen aan de Swalm, dicht bij den in 1937 aldaar aangetroffen Romeinschen weg.

800 In de buurtschap "Middelhoven" konden drie Romeinsche pannenovens uit het laatste gedeelte der tweede eeuw worden blootgelegd, de eerste vondsten van dien aard in Limburg. Deze ovens waren buitengewoon goed geconserveerd, zoodat tal van details beter dan elders bestudeerd konden worden. Het centrale rookkanaal en de zijwaarts schuin naar boven loopende zijkanalen waren aan een zoodanige hitte van het laaiende
805 vuur blootgesteld geweest, dat hun wanden met een vrij dikke laag groen of blauw glazuur van fraaie kleuren was bedekt. Dit vuur bereikte het te bakken materiaal, dat op een kleivloer er boven stond, door tal van kleine ronde openingen in dien vloer. Het geheel was oorspronkelijk overwelfd, in de overkapping moeten gaten uitgespaard zijn geweest voor het ontsnappen van den rook. Ten slotte waren die ovens tezamen
810 overdekt met een op palen rustende kap, waarvan echter slechts de groote steenen, waarop de steunpalen rustten, in een vierkant werden teruggevonden. In deze ovens, die elkaar ten deele bedekten, en dus na elkaar in gebruik waren (eerst twee kleinere, daarna de grootere), werden behalve enkele scherven, ook pannen, vloertegels, verwarmingsbuizen, enz. aangetroffen. Op enkele pannen kwam een
815 inscriptie voor, op andere de indrukken van een Romeinschen spijkerschoen en van een honde- of vossepoet. Een rijtje afgewerkte tegels rustte nog op de plaats, waar een

820 der dekpalen had gestaan, gereed om naar de afnemers te worden vervoerd. Deze groote
en bloeiende industrie, waarvan de erfgenamen in het Swalmen van heden van dezelfde
825 klei pannen enz. maken, heeft blijkbaar onverwachts haar bedrijf gestaakt. In de
nabijheid van de ovens werd de kleikuil aangetroffen, terwijl althans ten deele de
grondstof in de onmiddellijke omgeving aan de Swalm moet zijn gewonnen. Aangezien het
hier een zoo uitstekend geconserveerd en uit historisch oogpunt belangrijk object
betraf, het eerste van dien aard in Limburg gevonden, was de belangstelling van de
zijde der industrieelen in Limburg, evenals van de bevolking van Swalmen zelf, zeer
groot.